

УДК 7:37.035:17

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-100-1-281-291>

МИСТЕЦТВО – ЗАСАДНИЧА СКЛАДОВА ЕСТЕТИЧНОГО НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ГРОМАДЯНИНА

А. С. Хохлов

ORCID 0000-0002-5452-0875

У статті розглядається проблема ролі мистецтва та естетичного навчання в формуванні високоморальної, культурної особистості громадянина у сучасному світі. Художньо-естетичне навчання – це не лише навчання засобами мистецтва, ознайомлення та практикування учнями своїх бачень та здібностей у сферах музики, архітектури, живопису, театру тощо. Навчання засобами мистецтва формує особистість учня як частину суспільства, фундаментальну складову цілої держави, враховуючи особливості полікультурності сучасності. Стаття надає визначення поняття «естетична свідомість», яка є як і індивідуальним, так і суспільним явищем, відображаючи у своїй конотативності розуміння історичного та культурного надбання; прийняття, відповідність їй прагнення до розвитку суспільства, що сприяє передусім його внутрішньо-особистісному та загальносуспільному культурному зростанню. У статті надається визначення «громадянина», яке дефініюється як особистість – складова суспільства з моральними й культурними цінностями, а також активний творець майбутнього цього суспільства. Проаналізовано питання формування патріотичного громадянина – носія загальнолюдської культури й цінностей засобами мистецтва, підкреслюючи те, що мистецтво здатне пробуджувати добро та найкраще у людині. Встановлюючи зв'язок мистецтва як культурної практики із дійсністю, у статті встановлюються його завдання при формуванні особистості громадянина, які передбачають розвиток й формування креативно-новаторського підходу до явищ сучасності, розвиток та формування особистісної та суспільно-громадянської системи цінностей, наголошуючи на можливості створення загального «морально доброго» з метою формування та концептуалізації естетично свідомого, культурного суспільства.

Ключові слова: мистецтво, естетика, громадянин, навчання, культура.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сучасний світ виокремлюється глобалізаційними змінами і особливостями, які опираються перш за все на економічне зростання, цифровізацію життя людини, позбавляючи її розвитку чуттєвих, естетичних і духовних можливостей, здібностей сприйняття дійсності. Разом із естетичним «збіднінням» сприйняття дійсності спостерігається зменшення активності громадянина як особистості, який є носієм культури та цінностей. Мистецтво сьогодення розглядається всебічно, не маючи чіткої мотиваційної позиції стосовно своєї цілі. Але саме мистецтво як частина художньо-естетичного навчання має розумітися вагомо та мати значення у вихованні особистості учня й його можливостей сприйняття навколишнього світу, розуміння того, як влаштована соціальна реальність. Наголосу потребує те, що навчання засобами мистецтва пов'язане не лише із творчістю, індивідуальним внутрішнім баченням, але й повинно сприяти становленню «зовнішнього образу» культурної особистості, громадянина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблеми естетичного навчання та виховання, ролі мистецтва у формуванні особистості розглядаються вітчизняними та зарубіжними науковцями з давніх давен та у сучасності: від Платона до Ф. Шиллера, І. Канта, А. Дістервега, К. Ушинського, П. Якобсона, В. Сухомлинського, Й. Гербарта, Ф. Гегеля, В. О. Лозового, С. Фартінга, Е. Вагнера, Г. Шевченко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Досліджуючи проблеми, яким присвячується стаття, стає зрозумілим, що науковцями минулого й сучасності не надається інформація у синтезі, яка б стосувалася комплексної моделі розуміння ролі мистецтва у навчанні. Це пов'язано з тим, що цілі і завдання мистецтва потребують більших визначень та уточнень і наголосів, які впливають на учасників навчання, зокрема розвиток і формування естетично свідомої, високоморальної особистості громадянина в системі майбутнього суспільства, держави.

Мета статті – встановлення значущості мистецтва в розвитку особистості громадянина – носія загальнолюдських цінностей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У праці «Естетика» професор Л. М. Газнюк, із визначеннями якого неможна не погодитися, зазначає, що «мистецтво виховує в людях не лише потребу художньої насолоди, а й здатність творчого ставлення до всіх природних та суспільних явищ.

Завдяки особливостям свого впливу на людину (чуттєва безпосередність, емоційна насиченість, спонукальна сила, духовний підйом, почуття насолоди) мистецтво може виконувати дуже важливу функцію виховання та є одним з найважливіших складових частин духовної культури суспільства. Воно задовольняє незліченні людські запити та виконує численні суспільні функції: комунікативну, пізнавальну, виховну, естетичну, компенсаторну та інші. Мистецтво є складовою частиною світу цивілізації і культури; воно продукує різноманітні типи світоглядного ставлення до дійсності, сприяє становленню людини як культурної істоти. Специфічність мистецтва полягає в тому, що воно є духовно-практичним способом освоєння дійсності. Мистецтво здатне до цілісного, загального охоплення дійсності, до синтезування узагальненого людського досвіду, осягаючи світ у суперечливій єдності реального й ідеального, дійсного і можливого, скінченного і нескінченного. Мистецтво освоює наявне та спрямоване на майбутнє. Особливо важлива сфера дії мистецтва – вираження повноти та різноманітності людських зв'язків із оточуючим світом, виявлення проявів гармонії та універсальності. При цьому мистецтво не просто утримує в пам'яті культури людський спосіб буття, а виявляє чутливість до принципів нового, ще не відображеного в інших сферах суспільної свідомості. Саме тому мистецтво здатне розкривати такі сторони взаємин людини і світу, які не виявляються іншими способами духовно-практичного освоєння дійсності. Мистецтву властивий інтерес до проявів людської індивідуальності, до змін у сфері свідомості. Воно відповідає глибинній людській потребі розпізнавання мотивів діяльності та вчинків, виявлення істинно людського в людині. Мистецтво не тільки дає уявлення про світ, а й визначає спосіб бачення світу, певні світоглядні орієнтації. Воно сприяє моральному й естетичному вдосконаленню особи» (Газнюк, 2011, с. 97-99).

В працях філософа Ф. Шиллера чітко спостерігається наскрізна лінія великого значення естетичного виховання засобами мистецтва. Пояснюється це тим, що природний самолюбивий характер людини має схильність до отримання особистісної вигоди, насилля, що в свою чергу призводить до руйнування суспільства, а не його збереження та розвиток. У письмі 2 роботи «Листи про естетичне виховання людини» Шиллер наголошує, що потік подій надав духу часу напрямок, який все більше погрожує йому видаленням його від мистецтва ідеалу. Це мистецтво має покинути дійсність і сміливо піднятися над потребами, адже воно – дитя свободи, хоче отримувати приписи, розпорядження від духовних потреб, а не матеріальних (Шиллер, с. 2). Безпосередньо естетичне навчання повинне включати в себе виховання. При естетичному навчанні виховуються й

формується не лише загальні здібності, закономірності художнього освоєння дійсності за «законами» краси чи потворного, але й формується естетична свідомість учня.

Український педагог М. М. Фіцула (2002) визначає основні понятійні категорії естетичного навчання: «Естетична свідомість – форма суспільної свідомості, що реалізується як художньо-емоційне освоєння дійсності через естетичні почуття, переживання, оцінки, смаки, ідеали тощо і концентровано виражається в мистецькій творчості та естетичних поглядах. Формується вона на основі естетичної практики упродовж історичного розвитку суспільства. Важливими її елементами є естетичні почуття – особливі почуття насолоди, які відчуває людина, сприймаючи прекрасне в дійсності й у творах мистецтва; естетичний смак – здатність людини правильно оцінювати прекрасне, відокремлювати справді прекрасне від неестетичного; естетичний ідеал – уявлення людини про прекрасне, до чого вона прагне, на що рівняється. Саме вони обумовлюють естетику поведінки особистості – ознаки прекрасного у вчинках і діях людини (ставленні до праці й до суспільства, в манерах і зовнішньому вигляді, у формах спілкування з людьми)» (с. 293-294).

Кожна особистість повинна мати просту на перший погляд екзистенціальну мету – бути громадянином тієї чи іншої держави. Громадянин – особа, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак, яка проживає на території держави, має юридичні права та обов'язки відповідно до державного законодавства та несе відповідальність перед державою та суспільством (Закон України «Про громадянство України»). Та чи є формальна дефініція відображенням саме особистості громадянина, його постаті, ролі у соціумі? Розглядаючи з точки зору носія культури, можна визначити основні характеристики громадянина:

- повага до минулої та теперішньої історії й цінностей своєї батьківщини та громадянської держави;
- повага до прав інших людей та бажання виконувати свої обов'язки;
- високий рівень культури поведінки та бажання поширювати її серед інших учасників суспільства;
- особистість з загальнолюдськими моральними та духовними цінностями;
- високоосвіченість та бажання розвиватися, вчитися;
- прагнення до культурного й духовного розвитку своєї особистості, суспільства й держави в цілому;
- свідомі патріотичні засади та відповідальність.

Мистецтво породжує та побуджує творця. Свідомий громадянин має виступати творцем та активним учасником у розвитку теперішнього й майбутнього своєї батьківщини, сприяючи її всебічному покращенню.

Німецький педагог А. Дістервег, не зважаючи на його активну діяльність у 19 столітті, має дослідження й погляди, які актуальні й досі та можуть бути імплементовані у навчання та виховання у сучасному світі. Він запевняв, що завдання та цілі життя людини мають черпатися з двох джерел: ознайомлюючись із ідеями і думками минулого та надаючи їм особистісної критики. Досягаючи мети у своєму житті, кожна людина робить висновки, які так чи інакше пов'язані із особистісним світоглядом, культурними та духовними переконаннями (Дістервег, с. 67-68).

В зверненнях Дістервега до педагогів спостерігається визначання необхідності як природовідповідного, так й культуровідповідного підходів до навчання. Хоча вони і протиставляються, але й залежать один від одного. Принцип природовідповідності в вихованні розумівся педагогом як процес, який відбувається у відповідності з природнім ходом розвитку дитячої природи. Запевняється, що природні істоти можуть і повинні стати тими, для чого вони створені, для чого вони мають завдатки. З жолудя виростає дуб і ніщо інше. Так само відбувається і з людиною. К. Маркс та Ф. Енгельс заперечували вчення Дістервега про незмінність людської природи: природні, навіть расові відмінності можуть і повинні бути усунені історичним розвитком. Відповідно до вчення марксизму, природні сили дитини розвиваються під впливом суспільних умов та виховання, які можуть сприяти розвитку дитини. При цьому успадковані чи природні завдатки дитини не залишаються незмінними, а піддаються змінам під впливом зовнішнього середовища (Дістервег, с. 22).

Беручи до уваги погляди Маркса та Енгельса, невід'ємно від них має бути розглянутий принцип культуровідповідності Дістервега. Принцип культуровідповідності трактується так, що необхідно враховувати умови місця та часу, в яких народилася людина та культуру країни-батьківщини. Естетичне виховання не можна відокремлювати від поняття моральності як комплексу цінностей особистості, зокрема етичних. Формування естетичної свідомості розвиває моральне почуття освітньої людини, яке дає можливість відчувати, що є пристойно і не пристойно, прийнятним і не прийнятним у відповідному середовищі, не залежно від національних особливостей, але враховуючи їх.

Кожна нація має свої особливості, які обумовлені своєю історією, природою. Дістервег запевняє, що національний егоїзм має зникнути, адже в кожному індивідумі, в кожній нації повинен виховуватися образ мислення – гуманність – прагнення до загальнолюдських благородних

цілей. Виховання гуманної особистості розділяється на три шаблі: перший – повага до своєї та чужої особистості, другий – сприяння її людським й національним цілям на основі взаєморозуміння й згоди, третій – об'єднання із всіма націями земної кулі для досягнення спільного призначення людства.

Враховуючи описані принципи природовідповідності і культуровідповідності, перед педагогікою в цілому постають три завдання:

- рахуватися із індивідуумом та формувати його у відповідності з його природними особливостями;
- робити це з урахуванням особливостей тієї нації, до якої належить індивідуум;
- виховувати згідно з загальнолюдськими цілями (Дистервег, с. 235-237).

Естетичне виховання має на меті також формування загальнолюдських якостей особистості, зокрема поваги до окремої людини, його походження, культури. Необхідно наголосити на цій складовій естетичного виховання, адже загальнолюдські цінності є основою високоморального, освіченого громадянина, який має громадянську та патріотичну відповідальність. Маючи свої національні особливості, кожна людина має беззаперечене право на їх визнання, збереження та повагу до них. Адольф Дистервег надає своє розуміння ефективного «співіснування» міжкультурних спільнот. Він зазначає, що німецька молодь має виховуватися із німецьким мисленням, любов'ю до рідної землі; мати тісний зв'язок із своєю батьківщиною, її долею. При цьому педагог не відхиляє визнання людиною своєї історичної належності до батьківщини, збереження культури і традицій (Дистервег, с. 229-230).

Патріотизм – це духовно-моральна основа особистості. Патріотизм – це не рух проти чого-небудь, а рух за ті цінності, якими володіє суспільство і людина. Це, перш за все, стан духу і душі людей, їх соціальної активності в суспільстві. Патріотизм має виступати фундаментальною складовою особистості, яка б демонструвала її морально-ціннісну організацію, організаційну культуру громадянина. Виходячи з цього, можна визначити значущі принципи патріотичного виховання учнів:

- формування національно-культурної громадянської ідентичності, національно-патріотичного світогляду, збереження та розвитку суспільно-державницьких та духовно-моральних цінностей;
- усвідомлення досягнень народу, його інтелектуальних, духовних та інших надбань;

- розвиток діяльнісної відданості у розбудові держави, формування активної громадянської та державницької позиції, почуття власної та національної гідності;

- сприяння консолідації суспільства навколо ідей спільного майбутнього, всебічного розвитку.

Людина є основним носієм патріотичних почуттів, володарем патріотичної свідомості, світогляду, системи ідей і принципів. Система освіти має виступати педагогічним механізмом, який був би здатним охопити всі верстви суспільства в цілеспрямованому виховному процесі. Патріотичне виховання дітей в освітньому закладі направлено на виховання та розкриття в кожному учневі громадянина, патріота, при цьому велике поле для цієї діяльності має педагог.

Навчання та виховання засобами мистецтва робить можливим формування в особистості всіх необхідних якостей та характеристик, притаманних громадянину. В Енциклопедії історії України вказано, що мистецтво – це «родина культурних практик, що визначається їхньою спрямованістю на плекання людської чуттєвості. Наука являє собою спеціалізовану галузь діяльності, метою якої є пізнання істини (здобуття істинних знань про існуюче), а моральність постає спеціалізованим способом артикуляції воління добра – так мистецтво засадничо спрямоване на творення, розкриття і переживання краси як досконалого предмета людської чуттєвості, що насичує і вишталтовує останню. Узвичаєні в мистецькій та естетичній свідомості новітніх часів напади на ідеал Краси як начебто «віджилий» і «змертвілий» найчастіше ґрунтуються на зведенні цього ідеалу до тих або тих відпрацьованих, стереотипно-поверхових уявлень про «красиве» – або ж постають виявом більш глибокої тенденції, що усвідомлюється як «смерть» або сутнісне переродження самого мистецтва. Мистецтво найбільшою мірою актуалізує культуру людської чуттєвості, цілісне самопочуття людини у світі. За часів античності така система відносин визначалася комплексом завдань виховання людини-громадянина» (Енциклопедія історії України, 2009, с. 668). Виходячи із зазначеного та посилаючись на думки Н. Муляр, кандидата педагогічних наук, доцента кафедри культурології та українознавства Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, можуть бути визначені характерні риси мистецтва та його особливі завдання при навчанні і вихованні:

- формування людського характеру, ціннісної системи, чуттєвого досвіду; креативності та творчого потенціалу;

- виховання в учнів естетичного ставлення до дійсності та мистецтва, світоглядних уявлень і ціннісних художніх орієнтацій, розуміння учнями

зв'язків мистецтва з природним і предметним середовищем, життєдіяльністю людини, зокрема сучасною технікою, засобами масової інформації (Муляр, 2015, с. 63);

- «виховання здатності сприймати та інтерпретувати художні твори, висловлювати особистісне ставлення до них, аргументуючи свої думки та оцінки;

- формування системи знань та уявлень про сутність, види та жанри мистецтва;

- виховання художніх інтересів, смаків, морально-естетичних ідеалів, потреб у художньо-творчій самореалізації та духовно-естетичному самовдосконаленні відповідно до індивідуальних можливостей та вікових етапів розвитку, формування навичок художньої самоосвіти та самовиховання»;

- розширення і збагачення художньо-естетичного досвіду, опанування художніми вміннями та навичками в практичній діяльності, формування художньої компетентності – здатності керуватися набутими художніми знаннями та вміннями, готовність використовувати отриманий досвід у самостійній діяльності згідно з універсальними загальнолюдськими естетичними цінностями та власними духовно-світоглядними позиціями» (Муляр, 2015, с. 64).

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Таким чином, ознайомившись та дослідивши джерела інформації, можна зробити висновок, що художньо-естетична освіта і уроки мистецтва зокрема мають бути пріоритетною складовою навчання, адже передбачають формування чуттєво-емоційної особистості та її загальнолюдські цінності. На уроках мистецтва розвивається не лише естетичний світогляд й логічне мислення учня, але й загальнолюдські цінності, які, виходячи з принципу толерантності, насамперед передбачають усвідомлення, прийняття та повагу до іншої культури. Уроки мистецтва як основна, засаднича складова естетичного навчання дозволяють залучитися до різних видів мистецтва, виховуючи в учнях чуттєве бачення світу. З метою «об'єднання» дітей різних культур мистецтво робить необхідним формування вміння знаходити прекрасне і потворне у навколишньому світі, природі, взаємодії людей. Аналізуючи та маючи власний погляд на уроках мистецтва, учні навчаються формувати свої думки, аргументувати та відстоювати свої погляди, набувають відповідальності та впевненості у собі, отримують особистісно творчу свободу, що також виховує самостійність. Встановлено, що мистецтво відіграє важливу роль у формуванні особистості громадянина, адже воно може зробити зрозумілим, що розвиток мистецької культури і естетичної свідомості, почуття прекрасного, морально доброго в

кожній особистості, прагнення до духовного зростання, громадянської відповідальності є суспільно значимими пріоритетами й сьогодні.

Література

1. Естетика: навч. посібник / Газнюк Л. М. та ін. Київ : «Кондор», 2011. 124 с.
2. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. Москва : Учпедгиз, 1956. 378 с.
3. Енциклопедія історії України: у 10 т. / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 2009. Т.6 : Ла-Мі. 2009. 784 с.
4. Закон України «Про громадянство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (дата звернення: 27.03.2021).
5. Кант І. Естетика / пер. з нім. Б. Гавришкова. Львів: Аверс, 2007. 360 с.
6. Муляр Н. Роль мистецтва у формуванні особистості учня початкової школи. *Молодь і ринок*. 2015. № 2. С. 62-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_2_14 (дата звернення: 26.03.2021).
7. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. Київ, 2002. 528 с.
8. Шиллер Ф. Письма об эстетическом воспитании человека. URL: http://www.bim-bad.ru/docs/schiller_aesthetic_education.pdf (дата звернення: 01.04.2021).

References

1. Hazniuk, L. M., Mohylova, S. V., Miasnikova, N. O., & Saltan, N. M. (2011). *Estetyka [Aesthetics]*. Kyiv (ukr).
2. Disterveg A. (1956). *Izbrannye pedagogicheskie sochineniya. [Featured pedagogical thesis]*. Moscow (rus).
3. Smolii, V. A. (Ed.). *Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t. [Encyclopedia of history of Ukraine: in 10 vol.]* (2009). Kyiv (ukr).
4. *Zakon Ukrainy "Pro hromadianstvo Ukrainy" [Act of Ukraine "On citizenship of Ukraine"]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text> (date of appeal: 27.03.2021) (ukr).
5. Kant, I. (2007). *Estetyka [Aesthetics]*. Lviv (ukr).
6. Muliar, N. (2015). *Rol mystetstva u formuvanni osobystosti uchnia pochatkovoї shkoly [The role of art in formation of pupil's personality in a primary school]*. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_2_14 (date of appeal: 26.03.2021) (ukr).
7. Fitsula, M. M. (2002). *Pedahohika [Pedagogy]*. Kyiv (ukr).
8. Shiller, F. *Pis'ma ob jesteticheskom vospitanii cheloveka [The letters about person's aesthetical education]*. Retrieved from http://www.bim-bad.ru/docs/schiller_aesthetic_education.pdf (date of appeal: 01.04.2021) (rus).

ИСКУССТВО – ОСНОВОПОЛАГАЮЩАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ОБУЧЕНИЯ В КОНТЕКСТЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ ГРАЖДАНИНА

А. С. Хохлов

В статье рассматривается проблема роли искусства и эстетического обучения в формировании высококонрастной, культурной личности гражданина в современном мире. Художественно-эстетическое обучение – это не только учеба средствами искусства, ознакомление и практикование учениками своих видений и способностей в сферах музыки, архитектуры, живописи, театра и тому подобно. Учеба средствами искусства формирует личность ученика как часть общества, фундаментальную составляющую целого государства, учитывая особенности поликультурности современности. В статье раскрывается понятие «эстетическое сознание», которое выступает как и индивидуальным, так и общественным явлением, отображая в своей конотативности понимание исторического и культурного приобретения; принятие, соответствие и стремление к развитию общества, которое способствует прежде всего его внутренне-личностному и всеобщественному культурному росту. В статье дается определение «гражданина», которое дефинируется как личность – составляющая общества с моральными и культурными ценностями, а также активный творец будущего этого общества. Проанализирован вопрос формирования патриотического гражданина – носителя общечеловеческой культуры и ценностей средствами искусства, подчеркивая то, что искусство способно пробуждать добро и лучшее в человеке. Устанавливая связь искусства, как культурной практики, с действительностью, в статье устанавливаются его задания при формировании личности гражданина, которые предусматривают развитие и формирование креативно-новаторского подхода к явлениям современности, развитие и формирование личностной и общественно-гражданской системы ценностей, отмечая возможность создания общего «морально доброго» с целью формирования и концептуализации эстетически-сознательного, культурного общества.

Ключевые слова: искусство, эстетика, гражданин, обучение, культура.

ART AS A FUNDAMENTAL COMPONENT OF AESTHETIC EDUCATION IN THE CONTEXT OF FORMATION OF CITIZEN'S PERSONALITY

A. S. Khokhlov

This article discusses the role of art and aesthetic education in the formation of a highly moral and cultured citizen in the modern world. Artistic and aesthetic education is not only about learning through art, introducing and practising students' visions and abilities in the fields of music, architecture, painting, theatre and the like. Learning through art builds the personality of the learner as a part of society, a fundamental

component of a whole nation, considering the multicultural nature of modernity. The article provides the definition of 'aesthetic consciousness', which is both an individual and social phenomenon, reflecting in its conotation the understanding of historical and cultural acquisition; the acceptance, correspondence and aspiration for the development of society, which contributes first of all to its intrapersonal and universal cultural growth. The article provides the definition of "citizen", which is defined as a person - a component of society with moral and cultural values, as well as an active creator of the future of this society. The question of formation of patriotic citizen-carrier of universal culture and values by means of art is analyzed, emphasizing that art is able to awaken the good and the best in a person. Relating with different types of art as cultural practices with reality, the article establishes its tasks in the formation of a citizen's personality, which include the development and formation of a creative-innovative approach to the phenomena of modernity, the development and formation of a personal and civic system of values, noting the possibility of creating a common "morally good" aimed at forming and conceptualizing of esthetically-conscious, cultural society.

Key words: Art, aesthetics, citizen, education, culture.

Хохлов Артем Сергійович – аспірант кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, викладач кафедри іноземних мов та професійної комунікації Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна). E-mail: artemskhokhlov@gmail.com

Хохлов Артем Сергеевич – аспірант кафедри педагогіки Восточноукраинского национального университета имени Владимира Даля, преподаватель кафедры иностранных языков и профессиональной коммуникации Восточноукраинского национального университета имени Владимира Даля (г. Северодонецк, Украина). E-mail: artemskhokhlov@gmail.com

Khokhlov Artem Serhiiovych – Post-graduate student of the Department of Pedagogy of Volodymyr Dahl East Ukrainian University, lecturer of the Department of Foreign Languages and Professional Communication of Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine). E-mail: artemskhokhlov@gmail.com